ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Lausunto: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 koskien päihdeäitien palvelujen saatavuutta, turvakotipaikkojen riittävyyttä ja Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa

Ensi- ja turvakotien liitto ry haluaa saattaa Sosiaali- ja terveysvaliokunnan tietoon lausunnollaan kunnioittaen seuraavaa koskien otsikon asioita:

1. **Kuntien vastuunotto riittämätön päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden palveluista**

Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto on kiinnittänyt useita kertoja lausumissaan huomiota päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden palvelujen ja kuntoutuksen saatavuuden ongelmiin ja vaikuttanut kohderyhmän palvelujen resurssoinnin parantamiseksi. Myös muiden eduskunnan valiokuntien lausumissa on velvoitettu päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden palvelujen turvaamiseen. Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa sitoudutaan päihdeäitien ja päihdeperheiden palvelujen turvaamiseen (s. 148).

Suomessa on arviolta vuodessa 3 400–6 000 päihderaskautta, joista osassa tarvitaan ympärivuorokautista kuntoutusta. Päihteet ovat vakava riski sikiön terveelle kasvulle ja kehitykselle ja sillä on pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen koko elämään, tuottaa isoja kärsimyksiä ja suuria kustannuksia yhteiskunnalle. Myös kalliiden pitkäaikaisten huostaanottojen tarpeen riski on näissä tilanteissa erittäin suuri. Viime vuosina kodin ulkopuolisissa sijoituksissa ovat kasvaneet erityisesti pienten, alle 3-vuotiaiden huostaanotot ja niiden taustalla on pääosin vanhemman päihde- tai mielenterveysongelma. Sosiaalihuoltolain mukaan vastuu päihdeäitien palvelujen järjestämisestä on kunnilla.

Ensi- ja turvakotien liitto käynnisti päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden kuntoutustarpeeseen vastaamiseksi valtakunnallisen Pidä kiinni® -hoitojärjestelmän vuonna 1998 Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Kun kyseisen kohderyhmän palveluista vastuu määriteltiin sosiaalihuoltolaissa kuntien vastuulle, Raha-automaattiyhdistys lopetti 2010 Pidä kiinni® -ensikotien rahoituksen, koska se ei voinut, eikä voi nykyisin myöskään STEA, avustaa kuntien vastuulle kuuluvaa toimintaa. Pidä kiinni® -ensikotien toiminta on sen jälkeen jatkunut kuntien yksilöllisten maksusitoumusten sekä alkuvuosina eduskunnan jakovaran, ns. joululahjarahojen turvin aina vuoteen 2017. Sen jälkeiseen rahoitukseen palataan lausunnossa tuonnempana.

Kunnat ovat pystyneet erittäin riittämättömästi vastaamaan etenkin päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden palvelujen tarpeeseen. Kunnissa on lyhytnäköisesti yritetty säästää käyttämällä kyseisen kohderyhmän palveluissa lyhytkestoisia, yleisiä ja kevyitä palveluja sekä antamalla hyvin lyhytkestoisia yksilöllisiä maksusitoumuksia ympärivuorokautiseen kuntoutukseen, vaikka tarve on ollut ilmeinen. Korona on vaikuttanut päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden tunnistamiseen ja hoitoon ohjautumiseen, koska neuvolat ovat olleet kuormittuneita ja toimineet puutteellisesti sekä

sosiaali- ja terveyspalvelut ovat muutenkin toimineet poikkeuksellisesti. Tämän vuoksi neuvolassa ei ole tunnistettu riskiraskauksia riittävästi eivätkä he ole ohjautuneet riittävän tuen piiriin. Vuonna 2022 päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ohjautuminen ympärivuorokautiseen kuntoutukseen on ollut vielä aikaisempaa vaikeampaa johtuen koronan synnyttämästä palveluvelasta ja suuresta kuormituksesta peruspalveluissa. Kunnissa on myös hyvin suuri vaihtuvuus lastensuojelun ja terveydenhuollon henkilöstössä, mikä vaikuttaa suoraan riskiraskauksien tunnistamiseen ja palveluihin ohjautumiseen.

2. Pidä kiinni® -ensikotien toiminnan turvaaminen siirtymävaiheena soteen 2023-2024

Ensi – ja turvakotien liiton valtakunnallinen Pidä kiinni -hoitojärjestelmä on erikoistunut auttamaan päihdeongelmaisia odottavia äitejä ja vauvaperheitä, joissa nuorin lapsi on alle 3-vuotias. Isompien lasten vanhempien päihdeongelmiin vastaaminen on puolestaan normaalien kunnallisten ja muiden päihdepalvelujen tehtävä liiton näkemyksen mukaan. Hoitojärjestelmä koostuu Pidä kiinni® -ensikodeista ja Pidä kiinni® -avopalveluista, joissa tehdään myös etsivää ja matalan kynnyksen työtä. Avopalveluiden rahoitus koostuu STEA-avustuksesta ja kuntien avustuksista/osuuksista. Hoitojärjestelmässä yhdistyy vauvalähtöinen päihdekuntoutus, varhaisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden tuki sekä yhteisökuntoutus. Kuntoutus on tutkitusti ollut erittäin tuloksellista, ehkäissyt huostaanottojen tarvetta, mahdollistanut vanhemman/vanhempien päihteettömyyden sekä vauva terveen kehityksen.

Vauvalähtöistä ympärivuorokautista päihdekuntoutusta tarjoavat Pidä kiinni® -ensikodit sijaitsevat 7 paikkakunnalla (Helsingissä, Espoossa, Turussa, Kuopiossa, Kokkolassa, Oulussa ja Rovaniemellä). Ne palvelevat valtakunnallisesti ja niissä on yhteensä 38 perhepaikkaa. Vuonna 2021 niissä oli yhteensä 20 985 hoitovuorokautta (vuonna 2020 yhteensä 22 979 hoitovuorokautta).

Vuosille 2018-2022 valtion talousarviossa on ollut 3 miljoonan määräraha/vuosi päihdeäitien palvelujen turvaamiseksi (momentti 33.03.63) siirtymävaiheena soteen. THL on toiminut valtioapuviranomaisena ja avannut määrärahaan liittyvän haun toimijoille, joilla on osaamista ja aikaisempaa kokemusta päihteitä käyttävien perheiden kuntoutuksesta. Hakua ei ole suunnattu vain päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden kuntoukseen. Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt THL:n esityksen pohjalta päätöksen valtionavustuksen saajista.

Ensi- ja turvakotien liitto koordinoi Pidä kiinni®-hoitojärjestelmää varsinaisina palveluntuottajina toimivien yhdistysten kanssa tehdyn puitesopimuksen pohjalta. Keskusjärjestö tukee hoitojärjestelmän laatua säännöllisillä koulutuksilla ja yhteisen laatujärjestelmän pohjalta tehdyillä auditoinneilla. Keskusjärjestö vastaa ympärivuorokautisen kuntoutuksen valtionavustuksen hakemisesta, valtakunnalliseen rahoitukseen liittyvistä neuvotteluista, avustuksen siirrosta yksiköille STM:n päätöksessä annetun valtuutuksen mukaisesti, siihen liittyvästä seurannasta ja raportoinnista.

Pidä kiinni®-ensikotien toiminta on viime vuosien aikana rahoitettu kuntien yksilöllisillä maksusitoumuksilla ja Ensi- ja turvakotien liitolle myönnetyllä valtion talousarviossa olevalla valtionavustuksella. Valtionavustus on ollut keskimäärin 1,8 miljoonaa euroa vuodessa. Kuntien yksilöllisten maksusitoumusten lisäksi saadulla valtionavustuksella on pysytty turvaamaan päihdeongelmaisten odottavien ja vauvaperheiden vauvalähtöiseen ympärivuorokautiseen päihdekuntoutukseen erikoistuneiden ensikotien toiminta eri puolilla Suomea. Muuta vastaavaa palvelua ei ole ollut tarjolla, kuten sosiaali- ja terveysministeriö valtionavustuspäätöksessään on todennut.

Vuonna 2021 valtionavustusta Pidä kiinni®-hoitojärjestelmässä tarvittiin koronasta ja heikosta palveluihin ohjautumisesta johtuen noin 2,1 miljoonaa euroa, mikä oli mahdollista edelliseltä vuodelta siirtyvän valtionavustuksen turvin. Vuodelle 2022 sosiaali- ja terveysministeriö myönsi Ensi- ja turvakotien liitolle 1,5 miljoonan euron määrärahan Pidä kiinni® -ensikotien toiminnan turvaamiseksi.

Myönnetty valtionavustus oli merkittävästi haettua pienempi ja toiminnan jatkuvuus kaikkialla Suomessa oli vakavassa riskissä. Tästä suuresta rahoitusriskistä huolimatta Ensi- ja turvakotien liitossa ja jäsenyhdistyksissä nähtiin välttämättömäksi, että kaikkien Pidä kiinni®-ensikotien toimintaa jatkettiin palvelun valtakunnallisen saatavuuden varmistamiseksi. Rahoituksen riittämättömyyden riski synnytti suurta huolta ja epävarmuutta yhdistyksissä. Tilanteeseen saatiin helpotusta, kun vuodelle 2021 muille tahoille myönnettyä valtionavustusta oli jäänyt käyttämättä ja lisäksi oli käytettävissä 150 000 euron eduskunnan myöntämä jakovara. Sosiaali- ja terveysministeriö avasi lisähaun päihdeäitien kuntoutukseen kesällä 2022. Lisärahoitusta Ensi- ja turvakotien liitolle myönnettiin syksyllä yhteensä 545 000 euroa vuoden 2022 toimintaan. On ennakoitavissa, että aikaisemmin myönnetty ja lisävaltionavustus yhteensä riittänevät turvaamaan toiminnan vuonna 2022.

ETKL haluaa kiinnittää valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaoston huomiota siihen, että THL:n ja sosiaali- ja terveysministeriön tiedossa oli edellisten vuosien tilinpäätösten ja vuodelle 2022 tehdyn talousarvion pohjalta se, että hoitojärjestelmässä valtionavustusta tarvittaisiin noin 2 miljoonaa euroa ja sen myöntämä 1,5 miljoonan euron valtionavustus hoitojärjestelmälle olisi riittämätön. Tästä huolimatta hoitojärjestelmässä jouduttiin elämään erittäin suuressa epävarmuudessa suurin osa vuodesta, miten rahoitusvaje on ratkaistavissa vai jouduttaisiinko osan yksiköiden toimintaa merkittävästi supistamaan.

Päihteitä käyttävien perheiden palvelujen toimivuutta yritetään myös korjata erillisellä hankerahoituksella. STM myönsi 5 yliopistollisen sairaalan ylläpitämille sairaanhoitopiirille (ERVA-alueille) vuosiksi 2021-2023 noin 3 miljoonaa euroa palveluketjujen ja kokonaisuuksien kehittämiseen päihdeäideille. Sen tavoitteina on muun muassa varhaisen tunnistamisen parantaminen ja palveluketjujen parempi toimiminen. Ensi- ja turvakotien liitto jäsenyhdistyksineen on tehnyt yhteistyötä kyseisten alueellisten hankkeiden kanssa, mutta se ei ole vielä näkynyt odottavien ja vauvaperheiden kuntoutukseen parempana ohjautumisena. Ensi- ja turvakotien liitto toteaa, että varsinaista päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautisen kuntoutuksen rahoituksen ongelmaa ei tällä eikä muullakaan hankerahoituksella pystytä ratkaisemaan, vaan tarvitaan pysyvä rahoitusratkaisu.

Sosiaali- ja terveysministeriöstä saadun tiedon mukaan alkuvuodesta julkisen talouden suunnitelmaan oli tarkoitus varata määrärahaa vielä ainakin vuodelle 2023 siirtymävaiheena soteen. Ukrainan sodan alettua ja valtion talouden tiukennuttu, kyseistä määrärahaa päihteitä käyttävien äitien kuntoutukseen ei julkisen talouden suunnitelmassa kuitenkaan ole selvästä tarpeesta huolimatta. Asiaan on haettu yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa keskusteluissa ratkaisuja, mutta valtion talousarvioesityksessäkään vuodelle 2023 ei ole varattu tarvittavaa vähintään 3 miljoonan euron määrärahaa päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautisen kuntoutukseen.

Hyvinvointialueet aloittavat toimintansa vuoden 2023 alusta. Muutosprosessi on erittäin nopea ja sekä sisällöllisesti että aikataulullisesti erittäin vaativa. Suuri haaste on saada toteutettua hallittu siirtymä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä kunnilta hyvinvointialueille sekä turvattua sote-palvelujen häiriötön toiminta heti vuoden 2023 alusta joka puolella Suomea. Tämä merkitsee sitä, että päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden kaltaisten sinänsä pienten, mutta vaativien asiakasryhmien tarpeisiin pystytään tuskin kiinnittämään erityistä huomiota ja varautumaan talousarvioissa sote-muutoksessa.

Vakavana riskinä on, että ilman valtionavustuksen jatkumista siirtymävaiheena soteen vielä vuosina 2023-2024 Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni® -ensikotien toiminnan jatkuvuus vaarantuu vakavasti. Olisi vakava menetys päihteitä käyttäville odottaville ja vauvaperheille sekä yhteiskunnalle, jos osakin valtakunnallisen hoitojärjestelmän Pidä kiinni®-ensikodeista joutuisi lopettamaan toimintansa liian suuren rahoitusriskin vuoksi. Tämän ei pidä antaa tapahtua eikä erityisosaamisen kadota, koska sen rakentaminen uudelleen on erittäin vaikeaa ja vuosia kestävää. Se merkitsisi myös sosiaalihuoltolaissa

taatun päihteitä käyttävien äitien oikeuden vakavaa vaarantumista palveluihin erityisesti päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden kannalta.

Ensi- ja turvakotien liiton näkemyksen mukaan on kohtuutonta, että sikiövauvojen ja vauvojen turvallisen kehityksen turvaamiseksi määrärahaa ei millään näytä tähän tarkoitukseen löytyvän, mutta samanaikaisesti löytyy miljardien eurojen satsaukset toisaalle mm. sinänsä tärkeisiin puolustusmenoihin.

Ensi- ja turvakotien liitto esittää valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaostolle, että valtion talousarvioon vuodelle 2023 ja taloussuunnitelmaan vuodelle 2024 varataan siirtymävaiheena soteen vielä 3 miljoonaa euroa/vuosi päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautiseen kuntoutukseen, jotta päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautiselle kuntoutukselle ehditään valmistella pysyvä rahoitusratkaisu. Tärkeää on, että määräraha kohdennetaan edellä todetusti odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautiseen kuntoutukseen eikä laajasti päihdeäitien palveluihin, joiden tulee hoitua jatkossa hyvinvointialueilla.

Vasta rakentumassa olevilla hyvinvointialueilla tämä pieni, mutta vaativaa osaamista edellyttävä asiakasryhmä voi jäädä muutoksessa muiden tarpeiden jalkoihin ja heille palveluja tuottavan Pidä kiinni®-hoitojärjestelmän jatkuvuus, jolla on merkittävä rooli valtakunnallisesti kyseisen kohderyhmän ympärivuorokautisissa palveluissa, voi vakavasti vaarantua. Oleellista on, että vastaavaa vaativaa palvelua kunnissa ja jatkossa hyvinvointialueillakaan itsellään ei juuri ole. Mikäli kansainvälisestikin uniikki, liitossa oleva erityisosaaminen sote-muutoksessa rahoitusongelmien vuoksi joudutaan ajamaan alas, maksaa moni vauva siitä kalliin elämänmittaisen vaurioitumisen hinnan ja yhteiskunta mittavat kustannukset, kun vastaavaa ympärivuorokautista palvelua ei ole saatavilla.

3. Pysyvät ja kestävät ratkaisut vaativaa osaamista edellyttäviin pienten asiakasryhmien palveluihin välttämättömiä

Päihteitä käyttävät odottavat ja vauvaperheet tarvitsevat kuntoutuakseen moniammatillista, vaativaa osaamista. Se on tunnistettu OT-keskuksia valmistelleiden STM:n työryhmien raporteissa (mm. Halila &al. 2021). Pidä kiinni®-hoitojärjestelmän yksiköt tekevät tiivistä yhteistyötä neuvoloiden, HAL-poliklinikoiden, synnytyssairaaloiden, katkaisuhoitoa ja korvaushoitoa antavien yksiköiden, päihde/riippuvuuspsykiatrian, lastensuojelun, aikuissosiaalityön sekä muiden tarvittavien toimijoiden kanssa. Hoitojärjestelmän yksiköt ovat osa palveluketjua eri puolilla Suomea.

Päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautinen kuntoutus on STM:n OT-keskuksia valmistelleissa raporteissa järjestöjä koskevassa osuudessa määritelty vaativan tason osaamiseksi (Halila &al. 2021). Siksi ja kyseisen kohderyhmän pienuudesta johtuen tämän vaativan palvelun järjestämisvastuu asettuisi hyvinvointialueiden sijaan perustellusti jonkin yhteistoiminta-alueen, YTA-alueen, vastuulle. Hyvinvointi-alueiden osaamisen kehittäminen ja konsultaation tuki puolestaan olisi luonteva rooli verkostomaisesti toimiville, rakentumassa oleville osaamis- ja tukikeskuksille, OT-keskuksille.

YTA-alueiden sääntelyn valmistelu on käynnissä ja yhteistyösopimusten tulee olla valmiita vuonna 2025. Terveydenhuollossa on olemassa keskittämisasetus, jolla varmistetaan erityisen vaativa osaaminen ja määrällisesti pienten asiakasryhmien palvelut, joihin liittyvä vaativa osaaminen on perusteltua keskittää. Sosiaalihuoltoon on jo monia vuosia vaadittu keskittämisasetusta terveydenhuollon tapaan sosiaalihuollossa myös olevien vaativaa osaamista edellyttävien pienten asiakasryhmien palvelujen ja

siihen liittyvän vaativan osaamisen varmistamiseksi. Sote-lakipaketissa on asetuksen antovaltuutus tähän liittyen.

Sosiaalihuollon keskittämisasetuksen valmistelu on edennyt erittäin hitaasti kytkeytyneenä sote-uudistuksen valmistelun pulmiin. Se vaarantaa vaativat sosiaalipalvelut, joista yksi on lausunnossa kuvattu päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden ympärivuorokautinen kuntoutus, koska niitä ei ole perusteltua järjestää jokaisella hyvinvointialueella. OT-keskusten ydinyksiköiden pilottien kehittäminen on vasta käynnistynyt valtionavustuksilla. Niiden työnjaosta ja pysyvästä rahoituksesta tarvitaan myös päätöksiä. Näyttää siltä, että näiden asioiden ratkaisut jäävät seuraavalle hallituskaudelle, mutta on oleellista, että eduskunta ilmaisee vahvan tahtonsa sosiaalihuollon keskittämisasetuksen tarpeellisuudesta ja pysyvien ratkaisujen valmistelun välttämättömyydestä sosiaalihuollon vaativiin palveluihin ja niiden osalta järjestöjen vastuulla olevien vaativien palvelujen tuottamisen rahoitukselle, kuten Pidä kiinni®-ensikodeille.

> **Ensi- ja turvakotien liitto esittää, että valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaos nostaisi esiin sosiaalihuollon keskittämisasetuksen sekä järjestöjen tuottamien vaativien, pienten asiakasryhmien palvelujen pysyvän rahoitusratkaisun välttämättömyyden ja sitä kautta varmistaisi myös sosiaalihuollon vaativaa osaamista edellyttävien palvelujen keskittämisen mahdollisuuden. Keskittämisasetuksessa on tärkeää selkeästi määritellä eri vaativien palvelujen osalta, minkä yhteistoiminta-alueen vastuulle niiden järjestäminen kuuluu ja että kyseiselle toiminnalle turvataan resurssit pienten, erittäin haavoittuvien asiakasryhmien, kuten päihteitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden palvelujen turvaamiseksi.**
>
> **Jotta hyvinvointialueiden osaamista voidaan vahvistaa moniammatillista osaamista vaativissa kysymyksissä, on välttämätöntä turvata vasta rakentumassa olevien YTA-alueiden tasolle asettuvien osaamis- ja tukikeskusten, OT-keskusten pysyvä rahoitus ja niissä yhteistyö järjestöjen kanssa luotavin sopimuskäytännöin.**

4. Turvakotipaikkojen riittävyys

Suomea velvoittaa 7 v. sitten ratifioitu Euroopan Neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi eli ns. Istanbulin sopimus. Valtion on osoitettava, että Istanbulin sopimuksen kattama väkivalta otetaan Suomessa vakavasti ohjaamalla tarvittavat resurssit sopimuksen edellyttämään väkivallan vastaiseen työhön. Sopimuksen valvontaelin GREVIO antoi siitä Suomelle raportissaan merkittävän määrän huomautuksia ja suosituksia.

Kansainvälisen tutkimuksen (FRA) mukaan Suomessa joka kolmas nainen 15–74-ikävuoden välillä joutuu lähisuhteissaan väkivallan kohteeksi tai sen uhan alaiseksi. Se tarkoittaa noin 700 000 naista. Lisäksi näissä tilanteissa on osallisina iso määrä lapsia. Euroopan Neuvoston asukaslukuun perustuva suositus turvakotien perhepaikkojen määrästä Suomelle on 500. Istanbulin sopimuksen ratifioinnin myötä valtio otti vastuun turvakotitoiminnan rahoituksesta ja THL turvakotitoiminnan koordinaatiosta. THL:n arvion mukaan tarvittavien turvakotien perhepaikkojen kokonaismäärä vaihtelee 262-367 (Hietämäki 2020). Ensi- ja turvakotien liitto korostaa, että mikäli turvakotipalvelu on tosiasiallisesti käytettävissä alueella ja riittävän lähellä, se nostaa piilossa olleen väkivallan ja avuntarpeen esille ja mahdollistaa väkivaltatilanteissa kriisiavun saamisen. Siksi perhepaikkoja tarvitaan vielä selvästi nykyistä enemmän.

Tällä hetkellä Suomessa toimii yhteensä 29 turvakotia, ja näissä on perhepaikkoja 228 perheelle tai yksin tulevalle asiakkaalle. Viime vuosien myönteisten valtiontalousarviossa olleiden lisäysten jälkeen turvakoteja on kaikissa maakunnissa ja perhepaikkojen määrä on kasvanut, mutta niitä on silti edelleen ETKL:n näkemyksen mukaan liian vähän. Euroopan Neuvoston suosituksesta on esitetty myös kritiikkiä sen suhteen, ettei se huomioi esim. väestöntiheyttä tai valtion maantieteellistä kokoa. Vaikka suositusta tulkittaisiinkin Suomen olosuhteisiin sovellettuna, on silti selvää, että turvakotipaikkoja tarvitaan edelleen

enemmän - nyt on päästy vasta vajaaseen puoleen suosituksen määrästä. Vuoden 2023 talousarvioehdotuksessakin (s. 203) todetaan, että ”lisätään turvakotipalveluiden saatavuutta kohti Istanbulin sopimuksen mukaista tasoa”. Turvakotitoimintaan varattu määräraha ei kuitenkaan ole tässä valtion talousarviossa lisääntymässä, vaan varattu määräraha on täsmälleen sama 24 550 000 € kuin viime vuonna - joka puolestaan on miljoona euroa vähemmän kuin 2021. Lisäämisen sijaan turvakotitoiminnan rahoitus on siis edelleen pienempi kuin toissa vuonna. Kun henkilökunnan palkkakustannukset ja lisäksi erityisesti lämmityksen ja sähkön kustannukset ovat yleisesti nousseet, on turvakotitoiminnan nykytasoakaan vaikea ylläpitää ensi vuonna samalla rahamäärällä kuin tänä vuonna.

Tarve turvakotitoiminnalle ei ole vähenemässä. Suomen turvakodeista n. kaksi kolmesta on ETKL:n jäsenyhdistysten ylläpitämiä. Niiden määrä ja käyttäjämäärä on viimeisen viiden vuoden aikana jatkuvasti noussut, lukuun ottamatta viime vuotta, jolloin käyttäjämäärissä oli selvä pudotus. Siihen kuitenkin vaikutti koronan vuoksi muiden kontaktien välttely eikä väkivaltatilanteiden määrä – viimevuotiset asiakasmäärät on tänä vuonna ylitetty jo nyt lokakuun alkuun mennessä. Silti myös 2021 ETKL:n turvakodeista toiseen turvakotiin on ohjattu 582 henkilöä, joista lapsia on ollut 189. Kysyntä on alueellisesti ja ajallisesti epätasaista, eikä turvakotipaikkoja ole tarjolla kaikille apua hakeville läheltä omaa paikkakuntaa. Esimerkiksi 2019 Kuopiossa kaikki turvakodin perhepaikat olivat täynnä 212 päivää vuodesta (Hietamäki 2020). Tähän liittyen talousarvioehdotuksessa herättikin ihmetystä STM:n hallinnonalan seurantaindikaattori-taulukossa ollut arvio siitä, että poliisin tietoon tulleet perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapaukset vähenisivät alemmalle tasolle kuin neljänä aikaisempana vuotena.

> **Ensi- ja turvakotien liitto kiittää Istanbulin sopimuksen ratifiointivuoden 2015 jälkeisiä hallituksia ja eduskuntaa siitä, että turvakoteja ja niiden perhepaikkoja on määrätietoisesti lisätty. Suosituksen mukaiseen tavoitteeseen 500 perhepaikkaan on kuitenkin vielä paljon matkaa.**
>
> **ETKL pitää välttämättömänä, että valtion talousarvioon varataan vuodelle 2023 talousarvioesityksessä suunniteltua enemmän rahoitusta turvakotitoiminnalle, jotta turvakotien ja perhepaikkojen lisäys voisi jatkua tavoitteen mukaisesti. ETKL esittää, että tiukasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta turvakotien rahoitusta lisätään vähintään miljoonalla eurolla nyt esityksessä olevasta. Jo henkilöstö- ja muiden kustannusten nousu merkitsevät sitä, että olemassa olevien turvakotien kustannukset väistämättä nousevat ja tarvitaan resursseja lisää nyt jo olemassa olevien toimintaan.**

5. Istanbulin sopimuksen toimeenpano

ETKL pitää ilahduttavana, että talousarvioehdotuksessa neljän eri ministeriön kohdalla (STM, SM, OM ja UM) on selkeästi todettu sitoutuminen Istanbulin sopimukseen ja lapsiin kohdistuvien rikosten sekä lähisuhdeväkivallan ja niiden haittojen vähentämiseen.

ETKL kiittää naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijan tehtävän resurssoinnista. Järjestöjen näkökulmasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmassa on erittäin merkittäviä ja tärkeitä tavoitteita, niiden mutta kaikkien niiden toimeenpanemiseksi ei kuitenkaan ole varattu taloudellista resurssia. Tavoitteita, joita Istanbulin sopimuksen toimeenpanemiseksi tulisi Kansallisen toimeenpanosuunnitelman, NAPEn järjestötyöryhmän arvion mukaan rahoittaa jatkossa ovat erityisesti:

- Väkivaltatilmiöstä tarvitaan koulutuksellista yhteistyötä järjestöjen, valtiollisten ja hyvinvointialueiden toimijoiden kesken.
- Väkivallan uhrien sekä tekijöiden ja lasten palvelupolkujen rakentaminen tulee tapahtua yhteistyössä järjestöjen kanssa. Järjestöjen erityisosaaminen on huomioitava tarjottavan avun kokonaisuudessa.

- Väkivaltatyön koordinaattoreita tarvitaan hyvinvointialueille huolehtimaan alueen toimijoiden yhteensopivasta avusta väkivaltaa kokeneille, sitä käyttäneille aikuisille sekä avusta lapsille ja nuorille sekä tukemaan palvelupoluissa kumppanuuksien rakentamisessa.
- Kaikissa uhreille tarjotuissa palveluissa tulee huolehtia oikeudellisen neuvonnan ja psykososiaalisen tuen yhteen kytkeytymisestä.
- Lapsille ja nuorille tarjottua väkivaltatyön ohjausta ja neuvontaa sekä auttamisen palveluita on vahvistettava.

Lyhytaikaiseksi kriisiavuksi tarkoitettujen turvakotien lisäksi Suomessa tarvitaan resursseja matalan kynnyksen palveluihin, joihin on helppo tulla ja joista apua saa nopeasti, mutta myös riittävän pitkään. Väkivallasta selviytyminen ja sen aiheuttamasta traumasta toipuminen vaatii aikaa. Kaikki väkivallasta irtaantumiseen apua tarvitsevat eivät käytä turvakotipalveluja, vaan hakeutuvat väkivallan kokijoille, tekijöille sekä lapsille suunnattuihin avopalveluihin.

ETKL:ssa on väkivaltatyön avopalveluita tarjolla 22 jäsenyhdistyksessä eri puolella Suomea sekä valtakunnallisen chatin kautta. Niiden tavoittamien apua tarvitsevien määrä on viime vuosina kasvanut merkittävästi, chateissa jopa viisinkertaistunut aikaisempaan verrattuna. Avopalveluissa apua saaneiden määrä on ohittanut liiton jäsenyhdistysten turvakodeissa apua saavien määrän. Järjestöt tuottavat tällä hetkellä suurimman osan väkivaltatyön avopalveluista väkivallan kohteeksi joutuneille ja lapsille sekä myös väkivallan tekijöille. Näiden tukimuotojen kannalta on ratkaisevaa, että järjestöjen rahoitukselle on kestävä ratkaisu myös tulevaisuudessa. Suurin osa näistä järjestöjen vastuulla olevista matalan kynnyksen ja muista avopalveluista rahoitetaan nyt Veikkauksen tuotoilla STEA:n kautta. On tärkeää, että Veikkauksen tuottojen siirtyminen valtion talousarvioon yleiskatteelliseksi ei vaaranna tulevaisuudessa järjestöjen nykyistä toimintaa mukaan lukien väkivallan vastainen työ.

THL on esittänyt ohjeissaan väkivaltatyöstä hyvinvointialueille lähisuhdeväkivaltaan liittyvän sääntelyn ja hyvinvointialueiden vastuun lisäämistä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi. Mikäli lähisuhdeväkivallan vastainen työ määriteltäisiin jatkossa lainsäädännössä yksiselitteisesti hyvinvointialueiden vastuulle, se merkitsisi sitä, että järjestöjen vastuulla olevaa toimintaa ei voitaisi enää rahoittaa STEA:n kautta, koska Veikkauksen tuottoja ei voi käyttää julkisen vastuulla olevaan toimintaan. Se puolestaan merkitsisi sitä, että järjestöissä oleva laajalta ja monipuoliselta lähisuhdeväkivaltatyöltä katoaisi rahoituspohja ja mittava erityisosaaminen katoaisi. Vastaavaa osaamista kunnissa on ollut riittämättömästi ja niin tulee olemaan hyvinvointialueillakin. ETKL pitää hyvänä, että eri tahojen roolia vahvistetaan lähisuhdeväkivaltatyössä, mutta näkee suuren riskin järjestöjen kannalta ja ei pidä perusteltuna lähisuhdeväkivaltaan liittyen vastuun määrittelyä vain julkisen vastuulle. Vaikka julkinen valta, viime kädessä Istanbulin sopimuksen ratifioinut Suomen valtio, on vastuussa väkivaltatilanteiden vakavasti ottamisesta ja avun saamisen varmistamisesta, Istanbulin sopimus ja Grevion raportti tunnistavat järjestöjen roolin tärkeyden julkisen rinnalla tässä työssä. Hyvinvointialueilla on hyvin tärkeää nostaa strategioissa esiin lähisuhdeväkivallan vastainen työ sekä määritellä sen koordinointivastuu ja yhteistyö järjestöjen kanssa jonkin henkilön tehtäväkuvaan.

Nollalinjan rahoituksesta ollaan supistamassa esityksen mukaan huolestuttavat –70 000€, mikä ei voi olla vaikuttamatta palveluun. Nollalinjan puhelinpalvelu on lakisääteinen, mutta chat ei. Jos Nollalinjan chat-palvelusta säästetään, se tulee näkymään ETKL:n Apua väkivaltaan sekä Lasten ja nuorten chatin kysynnän kasvuna. Niiden aukiolon pidennykselle, ja luonnollisesti myös rahoitukselle, tulee silloin painetta.

ETKL kiittää talousarvioesitystä siitä, että lisäresurssia on kohdennettu seksuaalirikoslainsäädännön toimeenpanoon 1,9 milj. euroa sekä lähestymiskieltoon liittyvän lainsäädännön uudistamiseen 0,5 milj. euroa. Nämä molemmat ovat välttämättömiä Istanbulin sopimuksen edellytysten täyttämiseksi ja lisäävät väkivallan uhrien turvallisuutta. Lisäksi ETKL pitää tärkeänä, että lapsiin kohdistuvien rikosten kiireelliseen käsittelyyn on varattu n. 0,6 milj. euroa. Tämä on lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta aivan olennaista, ja koskee myös Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon liittyviä rikoksia.

Samoin on tarpeellista, että talousarvioehdotuksessa on oikeusministeriön hallinnonalalle varattu Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman viimeiselle vuodelle 250 000. Ohjelman valmistelussa huomioitiin mm. Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvovan GREVIOn Suomelle antamat suositukset.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää tärkeänä, että oikeusministeriön hallinnonalalla on varattu rikosten uhrien tukipalveluja tuottaville yhteisöille 5 425 000 € avustukset, koska niihin sisältyy paljon Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa edistävää työtä.

Ensi- ja turvakotien liitto kiittää Istanbulin sopimukseen liittyvästä, monessa suhteessa hyvästä toimeenpanosta, mutta toivoo, että toimeenpanosuunnitelmaa edelleen kehitetään hyvässä yhteistyössä järjestöjen kanssa.

ETKL pitää tärkeänä, että järjestöjen toiminta lähisuhdeväkivallan vastaisessa työssä on turvattu tulevaisuudessakin STEA:n kautta tulevalla rahoituksella, vaikka sen on todettu kuuluvan ns. julkisen rajapintaan liittyvien toimintojen joukkoon. STEA:n kautta tulevan rahoituksen mahdollisuutta ja järjestöjen merkittävän erityisasiantuntemuksen säilymistä ei tule vaarantaa nykyistä sääntelyä muuttamalla niin, että vastuu lähisuhdeväkivallan vastaisesta työstä yksiselitteisesti määriteltäisiin hyvinvointialueiden vastuulle.

Nykyisin erittäin merkittävä osa matalan kynnyksen tuesta ja avopalveluista ja niihin liittyvä osaaminen on järjestöjen vastuulla. Avopalveluita tarvitaan lisää aikuisille väkivallan kokijoille, mutta myös väkivallan tekijöille, jotta väkivallan kierre saadaan loppumaan. Erityisen iso vaje on lapsille ja nuorille tarjolla olevassa avussa. Järjestöillä on keskeinen rooli myös osaamis- ja tukikeskusten, OT-keskusten, vastuulle luontevasti kuuluvissa kaikkein vaativimmissa väkivaltatilanteissa, vainossa ja vakavissa, konfliktoituneissa erotilanteissa, jotka sisältävät perhesurman riskin.

Sote-uudistuksen lainsäädäntöpaketti velvoittaa hyvinvointialueet yhteistyöhön järjestöjen kanssa. Uudistuksen toimeenpanossa hyvinvointialueilla on varmistettava, että nykyiset sote-järjestöjen ja kuntien väliset kumppanuussopimukset jatkuvat hyvinvointialueilla mm. perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä avopalveluissa.

Helsingissä 13.lokakuuta 2022

Riitta Särkelä
YTT, sosiaalineuvos
pääsihteeri
Ensi- ja turvakotien liitto ry
riitta.sarkela@etkl.fi
puh. 050 63 663